

Dupcsik Csaba – Repárszky Ildikó: Etikai kérdések a történelemoktatásban III. Erkölcsei dilemmák és magatartásformák az 1848–49-es forradalom és szabadságharc leverését követően

Etika és történelemoktatás

Az etika oktatása mindig is részét képezte a történelem oktatásának. Ugyanis valamennyi szinten, már a kötelező tananyag szinte minden korszakánál, témakörénél, eseményénél felvetődhetnek morális kérdések, azzal kapcsolatban például, hogy az adott korszak szereplőinek döntései, kijelentései, magatartása, cselekedetei (vagy ezek hiánya) milyen etikai következményekkel járhattak – ismert történelmi alakok és „névtelen kisemberek” esetében egyaránt. Reményeink, illetve részben tapasztalataink szerint, ha nem a tanár, akkor előbb-utóbb a diákok vetnek fel ilyen kérdéseket a történelemórákon is. (Az ilyen kérdések elől kitérni pedig csak a tanulók érdeklődésének módszeres elfojtásával lehet, ami semmiképp sem lehet a célunk).

Elsősorban az elsődleges források világíthatják meg, hogy az elmúlt idők szereplői számára hogyan merültek fel etikai problémák és hogy a dilemmák milyen megoldásait látták (ha láttak megoldást egyáltalán). Ezek megértéséhez természetesen kellő háttérismeret, illetve a morális kérdéseket hangsúlyosan megjelenítő források is szükségesek. Ehhez próbálunk segítséget nyújtani az alábbi szövegekkel, amelyeket nemcsak a mellékelt óravázlatok alapján lehet feldolgozni, hanem „szeletenként” is: a tanár döntése vagy a tanulók kérdései alapján, az anyagban való haladás függvényében lehet használni egy-egy itt található forrást, a hozzá kapcsolódó feladatokkal és *háttérismeretekkel* együtt.

„Most tél van és hó és csend és halál...”

Mind a kortársak, mind az utókor magyarjainak túlnyomó többsége úgy véli: az 1848–49-es forradalom és szabadságharc igazságos célokért zajlott, amelyet a hatalom törvénytelen eszközökkel, kizárólag idegen segítséggel tudott leverni, majd ezt követően, az önkényuralom időszakában is csak a „Lajtán túlról hozott, idegen Bach-huszárok”, a megszálló hadsereg és egyes árulók segítségével tudta uralmát fenntartani. Ha kizárólag a morális elvekre vagyunk tekintettel, akkor erre a helyzetre csakis ellenállással, tiltakozással vagy meneküléssel lehetett volna válaszolni. De választhatta-e az ellenállást a többgyerekes, gyenge egészségügyi állapotú kishivatalnok? Elmenekülhetett-e egy volt jobbágy, akinek nem volt más vagyona, mint a forradalom nyomán tulajdonába került kis föld? Tiltakozhatott-e a diák, ha tudta jól: akkor nemcsak az iskolájából csapják ki, hanem apja is kitagadja?

S bár a forradalom és szabadságharc résztvevői valóban hősiességgel küzdöttek egy igazságos ügyért, amelyet az udvar valóban csak az idegen támogatásának köszönhetően tudott leverni, szembe kell néznünk azzal is, hogy a leveretés után, az ún. Bach-korszakban (1850–1859) *nagyon kevesen választották az ellenállást*. Sőt, nemcsak a szervezkedést, az emigrációt, hanem tulajdonképpen még a „valódi”, Deák-féle passzív ellenállást is kevesen engedhették meg maguknak. Igaz, azt is viszonylag kevesen vállalták, hogy besúgóként szolgálják a rendszert – ki pénzért, ki félelemből és kiszolgáltatottságból, sőt, talán voltak olyanok is, akik „meggyőződésből” (mert meggyőzték magukat: ez a világ sora, Kossuthék légvárakat építenek, Magyarország „örökre” a Habsburg Birodalom része lesz, s ezt el kell fogadnunk). A döntő többség csendesen a helyén maradt, végezte a munkáját még akkor is, ha az az

államhatalomhoz kötötte; elégedetlen volt, de ezt legfeljebb bizalmas körben nyilvánította ki; mindezért rossz volt a lelkiismerete, ezért aztán *utólag* gyakran azzal ellensúlyozta, hogy magával is elhitette: valójában ő is („legalább” passzív) ellenálló volt, „*mint akkoriban a nemzet színe-java*”.

A változás nem az 1867-es kiegyezéssel kezdődött, hanem valamikor 1859 és 1861 között, amikor egyszerre mindenki érezni kezdte, hogy a politikai rendszer valamilyen irányba változni fog. A titkosrendőrség iratait elkezdtek Bécsbe szállítani, s azokat csak a Monarchia 1918-as összeomlása után lehetett szabadon kutatni. Miközben hosszú listák keringtek azokról, akik – állítólag – besúgók voltak az önkényuralom korában, számos, köztisztviselőként álló, időnként a kiegyezés után is fontos tisztségeket betöltő személyről csak a 20. században derült ki, hogy valóban ügynök volt. S már ekkor megkezdődött a mítoszgyártás a „passzív ellenállásba húzódó nemzetről”, amelyet a következő nemzedékek már tényként fogadtak el. Csupán az utolsó egy-két évtized történései kezdtek árnyalni az ezzel kapcsolatos képet.

Magatartásformák az 1848–49-es forradalom és szabadságharc leverését követően

1. Makk József kiáltványa, 1851

„A zsandárok mind kémek, alávaló huncut gazemberek, kik árulásukért zsolddal fizettetnek. Szinte olyanok, mint a Finanzwache [a pénzügyőrség] emberei. Ezekre nézve is meg fog kondulni a vészharang. Csak egy szép napon meglátjátok, mikor kezdik legyilkolni [őket] szerteszét az országban. Ekkor ti is lássatok hozzá. Ha a gazok a fogadóban, kocsmában egy asztal mellé ülnek veletek, keljen fel a becsületes ember. Ha kérdez, miért, hallgassatok, tűrjetelek, szenvedjetelek.”

Makk József kiáltványa, 1851

Feldolgozáshoz szükséges ismeretek:

- 1848–49 története Magyarországon és a Habsburg Birodalomban
- Magyarország története, 1849–1859

Háttérismeret:

Makk József (1810–1868): volt honvéd ezredes; az akkor törökországi emigrációban élő Kossuth írásos felhatalmazásával 1851-ben ellenállási mozgalmat szervezett Székelyföldön. A mozgalom még 1851-ben lebukott, hét vezetőjét kivégezték, több tagját várbörtönre ítélték. Makk el tudott menekülni, amerikai emigrációban halt meg.

Feladat:

- Milyen magatartást szorgalmazott a kiáltvány?
- Milyen ellentmondás fedezhető fel a szövegben?

2. Pest-Buda, 1860. augusztus 21.

„...rögtönzött beszédek mondottak... A beszédek állítólag azt tartalmazzák, hogy egyelőre még nyugodtan kell maradni, mert még nincs fegyver és nincs támasz, de a felkelés ideje már nincs messze...”

Este 8 órakor felkerekedtek és a menet – 2-3000 főnyi ember – a nemzeti zászlót maga előtt víve, a Szózat éneklése és folytonos éljen-kiáltások közben, néha Garibaldi éltetése mellett, [a Városligetből] a Király-utcán és a Nagyhíd-utcán át a Váci utcába vonult. Néhány asszony ment a menet élén, mialatt mindkét oldalon úgynevezett rendezők, magyar viseletben, kivont karddal, meneteltek. A menet összes résztvevői födetlen fővel vonultak és azokat a polgári rendből származó személyeket, akikkel a menet az utcán találkozott, kényszerítették, hogy fővegeiket vegyék le. Néhány egyénnek bevették a cilinderét...

A polgárság nem vett részt az itt vázolt tüntetésekből és a menet többnyire diákokból, literátusokból, mesterlegényekből és iparostanoncokból állott, akikhez a legalsóbb osztály nagy tömege csatlakozott.

A késő esti órákban csak néhány kisebb jelentőségű kihágás történt. Nevezetesen több csoport diák- és mesterlegény vonult át az Ország-úton, »Éljen a magyar szabadság!« kiáltozása közben.»

Pesti rendőri jelentés részlete

Feldolgozáshoz szükséges ismeretek:

- 1848–49 története Magyarországon és a Habsburg Birodalomban
- Magyarország története, 1849–1867
- Az olasz egység kialakulása

Háttérismeretek:

1859-ben, a piemonti–francia csapatoktól elszenvedett osztrák vereség megingatta a Habsburg Birodalom belső „stabilitását” is. Ferenc József menesztette Bachot, majd a következő évben kibocsátotta az Októberi Diplomát. A magyar politikai közvélemény kevésnek találta az engedményeket, érezte azonban, hogy ütött a lényegi változások órája. 1860-ban már több tüntetés is kirobbant.

Feladat:

- Milyen szimbólumokról tett említést a jelentés?
- Kik vettek részt a tüntetésen? Hogyan viselkedtek?
- Mit tarthattak a legfontosabb információnak a jelentésben a rendőrségi és politikai vezetők?

3/A A passzív ellenállás, egy visszaemlékezés szerint

„...a nagy, ép, erős és hajthatlan része a nemzetnek, bensőjében elhatározta, hogy az osztrák hatalommal nem alkuszik, útjából ki áll s vele nem érintkezik, célját elő nem segíti, nem támogatja, utasítást neki nem ad; a mit rendel, tartozásképen teljesíti, de a mi tőle jó, rokonszenvébe nem fogadja; meghajlik, előtte, de nem enged, eltűri őt egy ideig, de felsőségét nyíltan el nem ismeri, hivatalt – aki csak teheti – nem vállal, s rabszolgává aljasodó rendszerének állandósítását elő nem mozdítja. A gazdag főúr és jómódu nemes, az értelmi kereset emberei és a polgár elhatározta, hogy az adót nem fizetik, míg végrehajtó nem jó rájuk. A katonaságnak csak azt szolgáltatják ki, a mit elkerülni nem lehet. A fuvarral késnek, utat könnyű kedvvel nem csinálnak. A német nyelv értését megtagadják, ti [tudniilik] mindenütt magyar tolmácsot, magyar választ és ítéletet kívánnak. Vagyonát, jövedelmét, keresetét, senki, úgy amint van, be nem vallja. Ha felvilágosítást kérnek tőle, nem tudom-mal

felel; ha személyekről tudakozódnak, nem ismerem-mel, ha tényekről, nem láttam-mal. Megvetni az önkényuralmat, nem tudni szolgáliról semmit, mintha itt sem élnének – az volt a közjelszó. Ne érezze magát az osztrák otthon sehol, soha, semmiben. Legyen s maradjon idegen e földön, ne szeresse senki. A társaságok ne fogadják be. A családok és házak küszöbei legyenek elzárva előttük. A nők ne bocsássák közelükbe, a férfiak ne barátkozzanak, ne mulassanak velük. Legyenek olyanok, mint a pestises, a kit mindenki kerül, a kitől minden fél. Az osztrákság legyen megbélyegző, a mi kizárja őket az olvasó-egyletekből, casinókból, vigadókból. Őrizze meg minden magyar legbensőbb szentélyében: »ezek voltak legjobbaink legyilkolói, ezek a haza; leigáztatása eszközei fogadja fel férfiúi fogadással kiki, hogy vérei, hősei, magyar államférfiai halálát nem feledi, osztráknak baráti jobbot nem ad, iránta ki nem engesztelődik.« Ez volt a magyar passivitási politika társadalmi életünkben nyilvánulása.”

Höke Lajos: *Magyarország újjabbkori története* (1893)

3/B Háttérismeretek a 3/A forrásban idézett mű – Höke Lajos: *Magyarország újjabbkori története* – kiadásának történetéhez

„Szabó Ferenc, a Torontál megyei Németelemér plébánosa a bevezetőben leírta, hogy [Höke halála után] elhatározta, Hökének a *Hazánkban* megjelent cikksorozatát ki kell adni, az azonban nagyon hézagoss volt, ezért felkért egy meg nem nevezett »történetírásban gyakorlott« tudóst, hogy egészítse azt ki. A tudós barát hosszas gyözködés után elvállalta a társszerzői szerepet. »Lássa ön – folytatám – már negyven évnél több idő telt el Magyarország világsi leigáztatása óta, megírta-e valaki nagy íróink közül az absolutismus 11 évi történetét? Nem. Irjuk meg mi kicsinyek. Komolyan még csak nem is szólott róla jelen történetírásunk. (...) Szívlelje meg ön ezeket, vegyen tollat kezébe... Nem kívánok én s nem [kívánnak]olvasóim [sem] tudós rendszerű művet, kiváltképen az absolut korszak hiv és igaz elbeszélését... [hanem]... hogy lássa meg és nyomuljon be a nemzet lelkébe kiírthatlanul ama nagy szerencsétlenség, a mit mi kiállottunk alkotmányunktól megfosztatásunk hosszu ideje alatt, hogy lássák meg a jövő idők s nemzedékek, mily küzdelmeken, és megpróbáltatásokon át jutottunk mi el Világostól az 1867 május 8-ki királyi és nemzeti megengesztelődés dicső és boldogító napjára!« – gyözködte a plébános a tudóst. (...) Az alapmunka kiegészítése oly jól sikerült, hogy a két szerző szinte eggyé vált, szétválaszthatatlan lett a szövegben. És Szabó Ferenc »igaz hazafiúi és kiadói örömmel« tehette közzé a kötetet, mely meghatározó jelentőségű lett... a passzív ellenállást tanulmányozók, bemutatók számára.”

Pap József történész: „A passzív ellenállás, a neoabszolutizmus korának mítosza?”

Aetas, 2003/3–4. szám

Feldolgozáshoz szükséges ismeretek:

- 1848–49 története Magyarországon és a Habsburg Birodalomban
- Magyarország története, 1849–1867

Feladat:

- Gyűjtse össze a passzív ellenállás magatartásformáit a forrás alapján!
- Hogyan értékeli a szerző a passzív ellenállást? Mennyire tekinti tipikusnak, „elvárhatónak”?

4/A Hőke Lajos: *Magyarország újjabbkori története*

„Én is – bár rá többször fel voltam hívva – a hivatalt nem viselőik egyike voltam. ... én ifjúságomtól kezdve szellemi munkámmal kerestem meg kenyeremet, s most 10-20 holdnyi kis székely birtokomon kívül semmim sem volt. Abból pedig eddig megszokott igényeim szerint megélni nem lehetett. Magános óráimban elgondoltam elhatározásom merészségét, s majdnem könnyelműnek tűnt fel az. ... a hazafiúi hűséget igaz tisztaságában megőrizni kötelességnek tartottam. Ez elhatározás engem 11 évi sanyarú nélkülözésbe sodort. ... Hányan tartották meg szavukat társaim közül, nem tudom. Sokan magas állásokra jutottak s gond nélkül éltek át az életet. Nekem elégtételelem és kárpótlásom a teljesített kötelesség öntudata, s hogy a nemzet passivitási politikája történeti dicsőségéből egy szemernyihez én is jogot érezhetek.”

Hőke Lajos: *Magyarország újjabbkori története* (1893)

4/B Háttérismeretek:

Hőke Lajos (1813–1891): ügyvéd, nevelő, megyei tisztviselő, történész. 1850 és 1854 között Pest vármegyében közigazgatási tisztviselő, 1854 és 1860 között a Szolnoki Megyehatóság titkára, 1861 és 1865 között Hont vármegye aljegyzője.

Feldolgozáshoz szükséges ismeretek:

- 1848–49 története Magyarországon és a Habsburg Birodalomban
- Magyarország története, 1849–1867

Feladat:

- Mit jelentett egy konkrét esetben a „passzív ellenállás”? Hogyan értékelte a szerző *saját* magatartását?

5. Alexander Bach számára készített titkosszolgálati jelentés részlete

„A lakosság minden rétegében még azon az ország igazgatását hatalmas mértékben módosító intézkedések esetében is, melyek a magyarokat egyébként soha nem hagyták hidegen, teljes részvétlenség figyelhető meg. A jobb szelleműek, akiknek száma csekély, még magánkörben sem merik véleményüket szabadon kimondani, mivel félnek, hogy rossz hazafi hírébe jutnak, ha a kormány bármely lépését is helyeslik. Az elégedetlenkedők, s hozzájuk tartozik a polgárság és az intelligencia messze nagy többsége, figyelmes hallgatással szemlélik az eseményeket, ebből származik a külső nyugalom; bizalommal tekintenek azon remények teljesülésére, melyeket a külföldi felforgató párt ültetett el bennük, innen származik rezignációjuk, csendes, odaadó várakozásuk, közömbösségük még a legfontosabb belső igazgatásbeli változásokkal szemben is.”

Nagyvárad, 1851 szeptembere

Feldolgozáshoz szükséges ismeretek:

- 1848–49 története Magyarországon és a Habsburg Birodalomban
- Magyarország története, 1849–1867

Háttérismeretek:

Alexander Bach (1813–1893): polgári származású osztrák ügyvéd és politikus. 1848-ban, a forradalom nyomán lett az kormány tagja, akkor még liberálisként tartották számon. A forradalom leverése után azonban belügyminiszterként az önkényuralom megtestesítőjének számított.

1851–52-ben Bach összefoglaló jelentéseket kért az ország minden részéből. Ezen jelentésekben állandó fordulat volt a „*passzív állás*”, a „*nyugalom és hallgatás*”.

Feladat:

- Mit jelentett a „passzív ellenállás” a jelentés szerint? Mivel magyarázta ezt a magatartásformát a szerző, mennyire látta elterjedtnak?

6. „Reszketi úr” beszélget

„Reszketi ur, mielőtt kinyitja a száját, előbb jobbra néz, nem látja-e Lesi urat, aztán balra tekint, valjon nincs-e közel Sutyi ur, végre hátrafordul, hogy nem sompolygott-e utána Kullogi ur, mikor aztán eképen jól körülnézett, s nem látja sem Lesi, sem Sutyi, sem Kullogi urakat, akkor füléhez hajol és szólni készül; de meggondolva, hogy hátha magad is oly hivatalt viselsz, minővel senki sem dicsekedik, megsimogatja az állát (Reszketi ur nem növeszt szakállt) és azt mondja: »ejnye beh szép idő van« (notabene csak úgy omlik a zápor), »bizony jól esik sétálni, [annak] a ki nincs bezárva!«”

A Bolond Miksa című szatirikus lap, 1860 vége

Feldolgozáshoz szükséges ismeretek:

- 1848–49 története Magyarországon és a Habsburg Birodalomban
- Magyarország története, 1849–1867

Háttérismeretek:

A passzív ellenállás egyik sajátos formájának számított az ún. Kossuth-szakáll viselése.

Feladat:

- Kit jelképezhetett „Reszketi úr”? Vajon kitől/mitől reszkethetett?
- Miért nem növesztett szakállt? Mire utal, hogy ennek ellenére „megsimogatta az állát”?
- Keressenek minél több szinonimát a „besúgó” kifejezésére!

7/A Korabeli naplók vagy visszaemlékezések részlete, 1850-es, 1860-as évek

„...elmentem valami földköstoló hivatalba, s irkáltam ott napestig néhány krajcárért. Engedelmet kérek, hogy nem voltam elég erős éhen meghalni.”

7/B Korabeli naplók vagy visszaemlékezések részlete, 1850-es, 1860-as évek

„Senki ne ítéljen meg engemet, amidőn olyan fejedelemnek esküszöm hívséget, kit naplóm rendében törvénytelennek nyilvánítottam, és oly kormánynak, melynek törvénytelen, igazságtalan eljárásait annyiszor megróttam. 3 éve már, hogy hivatal és fizetés nélkül tengődöm... családom van, melyet fenntartanom kötelesség. (...) Hivatalom olyan, mely után

mint a napszámosnak napidíjt fizetnek, tehát mint kialakuló munkás lépek foglalatosságba, elvégzem a munkát, megszűnik hivatalom. Sőt azokat sem hibáztatom, kik reászorulva magyarok hivatalt vállalnak, mert szükséges minden józanon gondolkodó magyarnak egy-egy pontot elfoglalni, s azt a tolakodó és hazaelles olától megóvni.”

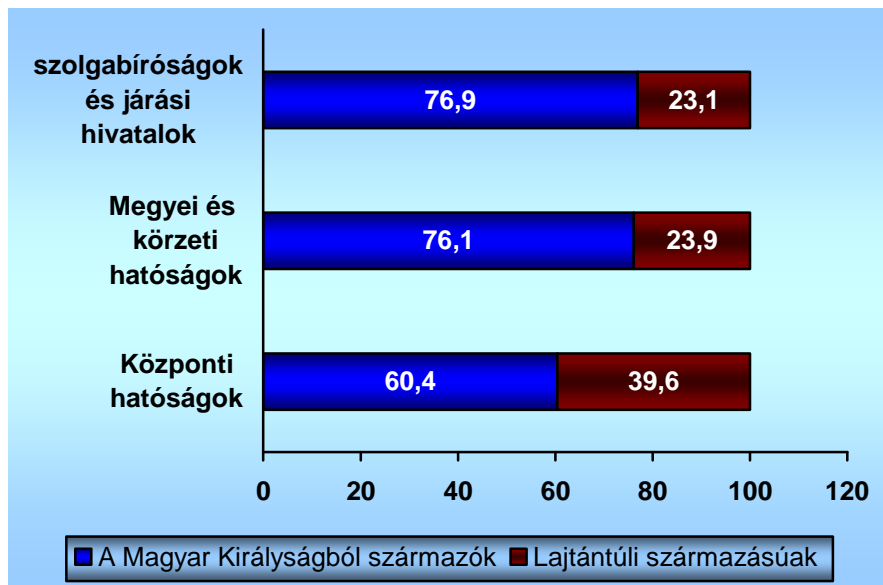
Feldolgozáshoz szükséges ismeretek:

- 1848–49 története Magyarországon és a Habsburg Birodalomban
- Magyarország története, 1849–1867

Feladat:

- Kik, miért adták fel a „passzív ellenállást” a források szerint, illetve kik és miért vállaltak hivatalt?
- Miért érezhették úgy, hogy magyarázkodniuk kell?

8. „Bach-huszárok”. Alkalmazottak származása a magyarországi politikai igazgatásban, 1856–1860 (%)

Benedek Gábor történész kutatásai alapján

Feldolgozáshoz szükséges ismeretek:

- 1848–49 története Magyarországon és a Habsburg Birodalomban
- Magyarország története, 1849–1867

Háttérismeretek:

A közvélekedés szerint „a Bach-huszárok a Lajtántúlról – Ausztriából és Csehországból – jöttek Magyarországra”. Mai történészek, mint például Benedek Gábor kutatásaiból azonban tudjuk: valóban jöttek onnan is, de még a vezető állásban sem lajtántúliak voltak többségben. Másrészt, azt is tudjuk, hogy a lajtántúli hivatalnokok aránya a nemzetiségiek lakta területen volt a legmagasabb. A szolgabírósági alkalmazottak körében például az országos átlag 23,1%, a maximumot a soproni kerületben találjuk (38%), a minimumot pedig a pest-budai

kerületben (11%). A többiek magyarországiak voltak (valószínűleg nagy többségükben magyarok), jelentős részükben olyanok, akik már 1848 előtt, sőt, 1848–49-ben is hivatalnokként, tisztviselőként dolgoztak.

Alexander Bach (1813–1893): Polgári származású osztrák ügyvéd és politikus. 1848-ban, a forradalom nyomán lett az kormány tagja, akkor még liberálisként tartották számon. A forradalom leverése után azonban belügyminiszterként az önkényuralom megtestesítőjének számított.

Feladat:

- Honnan származtak a „Bach-huszárok”?
- Mit gondol, mennyit tudtak ezekről az adatokról maguk a kortársak?

9. Hóke Lajos cikke, 1890

„Bach »kártyavára« 1860-ban összedőlt... Akik tíz év alatt bármi okból hivatalhoz nem juthattak, most éppen az érdemöknél fogva jutalmat, hivatalt követeltek maguknak. Az egri megyei gyűlésen felolvasták az 1848-iki bizottsági tagok neveit. Aki ezóta [tehát 1849 és 1860 között] bármi kis hivatalt viselt; rákiáltották: meghalt! holott volt köztük sok honvéd, ki a hazáért vérzett. Ilyen volt a szolnoki tisztviselők közül is vagy husz ... Ámbár az akkori közvélemény szerint, én is meghaltam, most harminc év múlva is élek, és a szolnoki élményeimből [1854 és 1860 között tisztségviselő volt Szolnok vármegyében] egynémit, bár az írás a 77 éves beteges, de ép kedélyű embernek már nehezen megy, íme közölni is bírtam.”

Feldolgozáshoz szükséges ismeretek:

- 1848–49 története Magyarországon és a Habsburg Birodalomban
- Magyarország története, 1849–1867

Háttérismeretek:

Lásd 3/B és 4B

Feladat:

- Hogyan reagált a közvélemény 1860-tól arra, hogy egyesek hivatalt vállaltak az önkényuralom idején? Mennyiben számított a szerző szerint a hivatalt vállalók '48-as előélete?
- Hogyan vélekedett, hogyan viszonyult a saját hivatalvállalásához?

10. Tóth Kálmán újságíró, volt 1848-as honvéd cikke

„Napjaink legcsunyább eseménye az, hogy most minden embert gyanusítanak. Valami dologtalan fickók spicli-listát csináltak, a min ott áll akárhány ismert, derék, becsületes ember neve. Az olcsó hazafiság gondolta e ki ezt, mely mások gyanusításával akar emelkedni, vagy a politikai blazirtság, melynek inger kell? Annyi bizonyos, hogy igen kis emberek lehetnek azok, a kiknél a pusztá hazafiság is érdem, mert az legalább előttem oly természetes kellék, mint a hallás, látás, szaglás, a mivel nem lehet senkinek dicsekedni, a ki meg nem bírja, az nyomorék; valamint az is bizonyos, hogy mikor nem volt annyi sajtószabadságunk mint most

s a cifrábnál cifrább híreket nem az ujságból olvastuk, hanem vacsora mellett sugdostuk el egymásnak, akkor nem értünk rá senkit gyanusítani.”

A *Bolond Miksa* című satirikus lap, 1860 vége

Feldolgozáshoz szükséges ismeretek:

- 1848–49 története Magyarországon és a Habsburg Birodalomban
- Magyarország története, 1849–1867

Háttérismeretek:

1860-tól kezdve hosszú listák keringtek a közvéleményben, hogy „kik voltak Bach besúgóí az önkényuralom alatt”. A későbbi történelmi kutatások szerint a bizonyíthatóan besúgók közül alig néhányan kerültek fel a listákra.

Feladat:

- Kik gyanúsíthattak kiket, mivel?
- Vajon miért lett annyira „téma” a korabeli Magyarországon, hogy ki lehetett korábban besúgó?

Óravázlat

Óravázlat szerzője: Dupcsik Csaba - Repárszky Ildikó

Téma (óra, foglalkozás címe)	Erkölcsei dilemmák és magatartásformák az 1848-49-es forradalom és szabadságharc leverését követően
Iskolatípus	☐ Általános iskola ☐ Szakiskola ☒ Középiskola ☐ Egyéb, éspedig:
Évfolyam (vagy korosztály)	11–12. évfolyam
Nagyobb egység, témakör (fejezet, epocha, projekt címe)	Magyarország története, 1849–1914
Csoport nagysága	☒ Osztály ☒ Kiscsoport ☐ Egyéb, éspedig:
Időtartam (perc)	2 x 45 perc (fakultációban is megvalósítható)
Célok (összefüggések, képességek, attitűdök)	Források értelmezése bizonyos háttérismeretek birtokában, illetve anélkül. Valós korabeli magatartás, az utólagos "elvárások" tükrében. A történelmi emlékek "átstilizálási" törekvéseinek megismerése.
Foglalkozás típusa	☒ Tanórai ☐ Tanórán kívüli ☒ Tantermi ☐ Tantermen kívüli
Munkaformák	☒ Frontális ☒ Csoportmunka ☐ Páros munka ☐ Önálló munka ☐ Egyéni munka (pl. kutatás) ☐ Egyéb, éspedig:
Eszközök	Nyomtatott források, projektor/e-tábla.
Előkészületek	A források kinyomtatása.

Tevékenység			
Idő (perc)	Tartalom	Tanulói tevékenységek	Eszközök
Kb. 7 perc	Tanári felvezetés: a Bach-korszak sajátosságai Magyarországon; a Bach-rendszer vége	Jegyzetelés	Térkép (vetített, fali vagy tankönyvi): Magyarország igazgatása a Bach-korszakban
Kb. 5 perc	Téma: Különböző magatartásformák az 1850-es években. Az órán az alábbi kérdésekre keressük a választ: - Milyen elvárások voltak a követendő magatartással kapcsolatban? - Hogyan változtak a viszonyulások a hatalomhoz, a hivatalvállaláshoz? - Hogyan alakította a történelmi távlat ezeket a magatartásformákat, illetve megítélésüket?	6 csoport kialakítása. A feladatok értelmezése. A feladatok a csoporton belüli elosztása	Valamennyi forrás + feladatok kinyomtatva
Kb. 15 perc	Különböző magatartásformák az 1850-es években.	1. csoport: „A valóban ellenálló magatartástípusa” Feladat: - A források alapján milyen lehetőség nyílt az ellenállásra, milyen módon, milyen következményekkel kellett számolniuk? - Hogyan viszonyultak ehhez a hatóságok? - A csoport fogalmazza meg, mennyire lehetett elterjedt ez a magatartás!	Az 1. és 2. forrás + feladatok kinyomtatva
		2. csoport: „A passzív ellenálló magatartástípusa” Feladat: - A források alapján milyen lehetőség nyílt a passzív ellenállásra,	A 3/A, 4/A, 5. forrás + feladatok kinyomtatva (fontos, hogy a tanulók a 3/B és 4/B háttérismeretei nélkül kapják meg

		<p>milyen módon, milyen következményekkel kellett számolniuk?</p> <ul style="list-style-type: none"> - Hogyan látták a passzív ellenállást a résztvevők, illetve a hatóságok? - A csoport fogalmazza meg, mennyire lehetett elterjedt ez a magatartás! 	<p>a forrásokat és a feladatokat!)</p>
		<p>3. csoport: „Ki figyelt meg kit?” Feladat: - Mennyire hatotta át a mindennapokat a titkosszolgálat? - Mennyiben befolyásolhatta ez az aktív és a passzív ellenállás lehetőségeit? (ez a téma átvezet az utolsóhoz is)</p>	<p>Az 5. és 6. forrás + feladatok kinyomtatva</p>
		<p>4. csoport: „A hivatal vállaló típusa” - Kik és miért vállaltak hivatalt? - Mennyire lehetett ez elterjedt Magyarországon?</p>	<p>A 7/A, 7/B és 8. forrás + feladatok kinyomtatva</p>
		<p>5. csoport: „Egy életút rejtelsei” Hőke Lajos: passzív ellenálló és/vagy együttműködő. - Mit írt (és mikor) Hőke Lajos 1850-es évekbeli tevékenységéről, és mit csinált ekkor valójában? - Mire és hogyan használták fel írásait?</p>	<p>A 3/A, 3/B, 4/A, 4/B és 9. forrás + feladatok kinyomtatva</p>
		<p>6. csoport: „A hivatalvállalás = spiclikedés?” - Hogyan viszonyult a „közhangulat” 1860 körül a hivatalviselőkhöz, az együttműködőkhöz és a „spiclikhez”? - - Miért ekkor borzolta fel a</p>	<p>A 9. és 10. forrás + feladatok kinyomtatva</p>

		kedélyeket ez a téma?	
6×10 perc		Csoportmunkák megbeszélése tanári irányítással. A csoportok (lehetőleg több tagjuk megszólalásával) előadják témájukat + lehetőséget kell adni arra, hogy a többi csoport kérdéseket tegyen fel a megszólalónak. A többi csoport jegyzetel.	Az éppen szóba kerülő források kivetítése
3 perc	Tanári zárógondolatok		
Értékelés módja	A megbeszélésbe/vitába való aktív részvétel alapján; a téma beépíthető a témazáró dolgozatokba is.		
Megjegyzések, javaslatok	A forrásokhoz kapcsolódó kérdések, feladatok szándékosan nem irányulnak a forráskritikára. Ez kifejezetten csak bizonyos csoportok feladataiba van beépítve! Ha a forrásokat az óravázlat alkalmazása nélkül kívánják felhasználni, akkor feltétlenül ki kell egészíteni ilyen irányú kérdésekkel. Érdemes figyelmeztetni a tanulókat, hogy a forrásokban korabeli helyesírási szabályok érvényesülnek.		
Felhasznált irodalom	<p>Benedek Gábor: „A bürokratizáció történetéhez: az 1853–54. évi definitív rendezés személyi következményei”. In: Kövér György (szerk.): <i>Zombékok. A középosztály és iskoláztatás Magyarországon a 19. század elejétől a 20. század közepéig</i>. Budapest: Századvég, 2006: 235–254. o.</p> <p>Deák Ágnes: „A besúgók és a közvélemény az 1860-as években”. <i>Századvég</i>, 2006/39. szám, 3–28. o.</p> <p>K. Lengyel Zsolt: „Neoabszolutizmus vagy önkényuralom? Megjegyzések a magyarországi Bach-korszak újabb historiográfiájához”. <i>Aetas</i>, 2008/3. szám, 237–255. o.</p> <p>Pap József: „A passzív ellenállás, a neoabszolutizmus korának mítosza?”. <i>Aetas</i>, 2003/3–4. szám</p>		